75-JARIG JUBILEUM „EFFATHA"

Voor het Chr. Instituut voor Doofstommen „Effatha" was het op 16 oktober een belangrijke dag. In een stijlvolle bijeenkomst, waarbij diverse genodigden aanwezig waren, werd op deze dag het feit herdacht, dat 75 jaar geleden „Effatha" werd opgericht. De voorzitter van het Bestuur van deze instelling, Ds. Feenstra, noemde in zijn herdenkingsrede de vele veranderingen, die in de laatste 25 jaar tot stand zijn gekomen. De toepassing van de moderne hoorapparatuur heeft mede bijgedragen tot de scholen-splitsing. De ontwikkelingen in de maatschappij hebben aanleiding gegeven tot wijziging van de vakken, die aan de nijverheidsscholen worden gegeven. Tegenwoordig worden de jongens opgeleid in de metaalvakken, terwijl vroeger meer de nadruk viel op de opleiding tot kleermaker, schoenmaker, e.d. De gewijzigde opvatting over internaatsopvoeding hebben een tastbaar resultaat gevonden in een nieuw jongenspaviljoen, waar 4 jongens een slaapkamer delen en waar gezellige dagverblijven zijn ingericht. Blijvend was echter volgens de voorzitter de toewijding en het enthousiasme, waarmee iedereen in welke functie dan ook, aan Effatha verbonden zijn werkzaamheden verricht.

Vele sprekers maakten gebruik van de gelegenheid om het Bestuur van de jubilerende school geluk te wensen. Onder hen merkten we onder meer op de burgemeester van Voorburg en de heer Richters, inspecteur van het buitengewoon lager onderwijs.

Een spontaan en warm applaus klonk op na de voortreffelijke toespraak, uitstekend opgebouwd en voor een ieder duidelijk verstaanbaar, van de heer Roodenburg, die als oud-leerling sprak en namens de vroegere leerlingen enkele reliefs aanbood.

Mgr. van Overbeek sprak namens de zusterinstituten en de Vereniging ter Bevordering van het Doofstommenonderwijs in Nederland. Hij was van mening, dat naar aanleiding van zijn ervaringen en van anderen, opgedaan in het buitenland, het onderwijs aan doofstomme kinderen in ons land op een hoge trap staat en zeer zeker de vergelijking met buitenlandse instellingen kan doorstaan. Tevens memoreerde hij de unieke samenwerking, die er is, tussen de diverse doofstommenscholen in ons land. Ten aanzien van Effatha in het bijzonder meende hij, dat deze school zo zoetjes aan een respectabele leeftijd heeft bereikt, maar dat, afgaande op de activiteiten dit van haar niet gezegd zou worden. Hij

hoopte, dat de samenwerking tussen de scholen en de bloei van Effatha nog vele jaren voortgang mag vinden.

Ter gelegenheid van dit 75-jarig bestaan is er een gedenkboek verschenen. De directeur van Effatha bood hiervan het eerste exemplaar — nog vers en nat van de pers — het Bestuur aan. De redactie van Het Gehoorgestoorde Kind zal hiervan ongetwijfeld ook een exemplaar ontvangen en zal zo nodig in een volgend nummer hieraan aandacht schenken.

A.C.

IN MEMORIAM P. LINTHORST

De 13de november is van ons heengegaan de heer P. Linthorst, oud-directeur van de Inrichting voor Doofstommen-Onderwijs te Rotterdam op de leeftijd van bijna 80 jaar.

Zijn werkzaam leven was geheel gewijd aan het misdeelde kind. Zwakzinnigen, spraakgebrekkigen, slechthorenden en doofstommen hadden zijn aandacht en zijn liefde. Bij de crematie op Westerveld waren talrijke vrienden van hem aanwezig. Zowel het grote aantal bloemstukken als de roerende toespraken getuigden niet alleen van grote dankbaarheid voor zijn werk, maar ook van de warme vriendschap die wij allen van hem mochten ondervinden. Hier ligt voor mij ook de grote verdienste van onze oud-directeur voor onze school: door zijn vriendelijkheid, voorkomendheid, zijn belangstelling in ieder van ons persoonlijk, heeft hij een sfeer weten te scheppen van onderlinge vriendschap en vertrouwen, een sfeer onmisbaar voor ons onderwijs.

Door dit vertrouwen, door de grote vrijheid die hij zijn medewerkers liet, legde hij tevens de nadruk op de persoonlijke verantwoordelijkheid van de leerkracht voor de kinderen hem toevertrouwd.

Zijn werk, zijn daden, woorden en gedachten zullen voortleven in allen die het voorrecht hadden hem in hun leven te ontmoeten.

Rotterdam, J. F. Assink

VAN DE S.H.-REDACTIE

Zoals u gezien zult hebben, vindt u op de omslag reeds de namen en adressen die u nodig hebt voor het verzenden van uw copie. Nu moet u alleen nog weten waar uw school bij hoort en... de zaak loopt!
De nieuwe indeling is:
F. M. Decates: Arnhem, 2 x Eindhoven, Heerlen en Nijmegen.
H. Klaasen: 2 x Amsterdam, Haarlem, Groningen.
H. Koops: Den Haag, Leiden, Rijswijk, 2 x Utrecht.
C. Maarsen: Breda, Enschede, 2 x Rotterdam.
We houden ons nu allemaal aan de spelregels, zodat uw artikelen via uw redacteur naar de hoofdredacteur gaan. Dit maken we steeds vóór de 20ste van de *oneven maand* in orde.
Collega Decates heeft het initiatief genomen om in ons tijdschrift en eventueel op de volgende conferentie het onderwerp: „Audio-visuele hulpmiddelen" aan de orde te stellen. Het moet zelfs mogelijk zijn dit in twee delen te splitsen, nl. voor de kleuters en lagere groepen en daarna voor de rest.

Om dit goed aan te pakken hebben we de hulp van *alle scholen* nodig.

a. Allereerst schrijft elke school mij welke audio-visuele hulpmiddelen u hebt en hoe u er mee werkt.
b. De heer Decates en ik beoordelen die inzendingen.
c. We roepen van elke school met goede werkmethoden een vertegenwoordiger op en vormen zo een commissie van geïnteresseerden.
d. Die commissie komt met voorstellen bij het bestuur, dat een en ander bespreekt en beoordeelt.
e. De scholen ontvangen bericht over wat er gaat gebeuren, eventueel over wat er van u verwacht wordt.

U merkt wel dat er gewerkt en vergaderd moet worden. Daarom doen we een beroep op u. Wilt u zorgen, dat uw inzending zo spoedig mogelijk binnen komt?

De eerste commissievergadering kan dan vóór 20 januari 1964 plaats vinden en mogelijk leest u in het volgende nummer reeds hoe de start is geweest.

Hoe? Dat hangt voor een groot deel van u af! Er is werk aan de winkel.

Zorg dat u er bij bent.

A. Schütten.

JAARVERSLAG 1962
VAN DE „VERENIGING TOT BEVORDERING VAN HET ONDERWIJS AAN SLECHTHORENDE EN SPRAAKGEBREKKIGE KINDEREN IN NEDERLAND

Een van de dingen welke de leden vaak interesseren is het ledental. 31 december 1961 telde onze Vereniging 141 leden. Op 31 december 1962 bedroeg dit aantal 169. Dus alweer een belangrijke toename. Vanzelfsprekend komen er in de loop van het jaar mutaties voor: er zijn er die wegens verandering van functie het lidmaatschap moeten opzeggen, maar meer komt het voor dat door uitbreiding van de scholen nieuwe leden worden ingeschreven. Een zeer verheugend verschijnsel dus. Helaas moesten we in december 1962 op droevige wijze afscheid nemen van een van de steunpilaren onzer Vereniging, de Heer P. C. de Kluyver. Hier was een mèns heengegaan. Zijn beste krachten heeft hij gegeven aan het gehoorgestoorde kind. Altijd was hij bereid om op de hem eigen, rustige wijze aanwijzingen te geven, zijn goed gefundeerde meningen naar voren te brengen, zich volledig in te zetten om zoveel mogelijk voor de aan hem toevertrouwde gehandicapte jeugd te bereiken. De Dr. P. C. M. Bos-school te Arnhem en onze Vereniging verloren in hem een krachtige, stimulerende persoonlijkheid.

In 1962 kwam Uw bestuur vier keer bijeen terwijl daarnaast nog besprekingen gevoerd werden door enige vertegenwoordigers van het Bestuur op het Ministerie van Maatschappelijk Werk en het Ministerie van O., K. en W. Op de bestuursvergaderingen werden o.a. de volgende onderwerpen besproken: de organisatie van: voorzorg, zorg en nazorg; de salariëring van de leerkrachten aan onze Mulo-afdelingen; de salariëring van de leerkrachten aan de scholen voor slechthorenden en spraakgebrekkigen en in verband hiermede de honorering van de diploma's. Het zijn alle zeer belangrijke onderwerpen, waarvan Uw bestuur wenste dat de oplossing van de problemen vlotter tot stand zou kunnen komen dan het geval is. Helaas, we zullen nog veel geduld moeten hebben.

In mijn jaarverslag over 1961 deelde ik U mede, dat Uw voorzitter en secretaris in de maand november een bezoek hadden gebracht bij de Heer Gijsbers van het Ministerie van Maatschappelijk Werk. Precies een jaar later, dus november 1962, vond de tweede bespreking plaats waarbij

Uw bestuur vertegenwoordigd werd door Zr. Marie, de Heren Pille, Verschoor en Uw secretaris. Hewel deze bespreking nog informatorisch was, kwamen er toch reeds vrij positieve geluiden naar voren. Dit geeft moed ovor de toekomst.

STUDIE-CONFERENTIE 1962

Op 5 en 6 november 1962 werd de Studie-conferentie gehouden in „Woudschoten" te Zeist. In verband met het tienjarig bestaan van de Vereniging stond deze conferentie in het teken van het tweede lustrum. Bleek het feestelijk tintje al bij de opening doordat onze voorzitter voor zijn uitstekende openingswoord vijftien minuten meer nodig had dan gewoonlijk, reeds sterker kwam de lustrumgedachte naar voren door het feit dat Drs. H. W. Broeren was uitgenodigd onze leden toe te spreken ter gelegenheid van ons tienjarig bestaan. Het leek wel, of ook de inleidingen geïnspireerd waren door dit feit. Zowel de lezing van de Heer Evertse, de inleiding door de Heren Kemperman en Schuts als de gymnastiekdemonstratie onder leiding van de Heer Weber stonden op een buitengewoon hoog peil. Een en ander werd gepubliceerd in het decembernummer van het Tijdschrift.

Voor ons gebruikelijke avondprogramma was de zaal op originele wijze feestelijk versierd door de Heren Van der Lijcke en Den Ouden. De Prof. H. Burgerschool toonde met de opvoering van een éénacter van Thornton Wilder aan, over uitstekende spelers te beschikken. De L. W. Hildernisseschool verzorgde met de opvoering van de musical „My fair Paedy" het vrolijke gedeelte na de pauze. Dankbaar waren de aanwezigen bovendien voor de Limburgse liedjes, gezongen door de Dames Schreurs en Van Aubel. Dat na dit programma een dansje gewaardeerd werd spreekt vanzelf.

Op 6 november werd de Algemene Ledenvergadering gehouden. In zijn openingswoord sprak de Heer Pille zijn waardering uit over de grote opkomst voor deze vergadering.

Na de opening blijkt er één ingekomen stuk te zijn. De Heer Schütten wordt verzocht dit ter sprake te willen brengen bij het agendapunt: nieuws van de redactie. Hierna volgt voorlezing van het Jaarverslag 1961. Zonder veranderingen of opmerkingen wordt dit door de Algemene Vergadering onder dank van de Voorzitter goedgekeurd.

MEDEDELINGEN :

Het Departement van O., K. en W. heeft bij monde van de Heer Bauer bericht, dat er voor de studie-conferentie 1962 *f* 1.000,- subsidie wordt verstrekt. Het is de bedoeling, dat er vóór december 1962 een begroting wordt ingediend over de conferentie 1964. Voor 1963 is reeds een subsidie van *f* 1.000,- vastgesteld.

Betreffende de leerlingen welke ouder zijn dan 17 jaar en geplaatst zijn op de Mulo-afdelingen van onze scholen, had Uw secretaris ook contact met de Heer Bauer. Men is doende het K.B. te wijzigen. Verwachtte men aanvankelijk dat de wijziging in 1962 zou plaats vinden, aldus de Heer B., het zal echter wel 1963 worden. Wij geven de moed niet op!

Binnenkort zal er een bespreking plaats vinden op het Ministerie van Maatschappelijk Werk waarbij enige bestuursleden zullen worden uitgenodigd.

JAARVERSLAG PENNINGMEESTER.

Mejuffrouw Vermeulen geeft hierbij enige toelichting en beantwoordt vragen. De Heer Evertse deelt namens de kascontrôle-commissie mee, dat de boeken in orde zijn bevonden en stelt daarom de vergadering voor Mej. Vermeulen over het boekjaar 1962 décharge te verlenen. De vergadering onderstreept door applaus het voorstel van de Heer Evertse en voldoet aldus aan het verzoek van de Kascommissie. Voor het volgend jaar zullen de boeken gecontroleerd worden door Mej. Wind en de Heren Kuypers en Willemse.

REDACTIE EN TIJDSCHRIFT

De Heer Schütten verzoekt namens de Redactie de volgende voorstellen goed te keuren:

1. Vacatures in de redactie kunnen direct worden aangevuld door het Bestuur.
2. De redactie benoemt zelf de Hoofdredacteur.
3. De rayons worden verdeeld door de redactie.

Deze voorstellen worden door de Algemene Vergadering goedgekeurd.

Vervolgens doet de Heer Schütten enige mededelingen over de copie

voor het Tijdschrift en geeft enige suggesties. Hij vraagt zich af waarom er zo weinig wordt gereageerd op artikelen, waarin problemen aan de orde worden gesteld.

Hierna bespreekt Hr. Schütten de brief van de redactie, gericht aan het Bestuur: 1e. De bijdragen per lid per kwartaal blijven gehandhaafd op *f* 2,50; 2e. De Algemene Vergadering wordt gevraagd zijn goedkeuring te verlenen aan het voorstel om in de toekomst artikelen te honoreren. De vergadering geeft zijn instemming met dit voorstel, waarop de Voorzitter veronderstelt dat het copieprobleem nu wel opgelost zal zijn. De honorering zal *f* 4,00 per pagina bedragen. Tenslotte verzoekt de Heer Schütten of er niet meer over bestuursaangelegenheden in het Tijdschrift gepubliceerd kan worden. Naar aanleiding hiervan merkt voorzitter op, dat het lang niet altijd mogelijk of wenselijk is bepaalde kwesties naar voren te brengen. Indien mogelijk, kan hier zeker aan worden gedacht.

VASTSTELLING VOLGENDE CONFERENTIE:

Het is van belang om de conferentie te laten aansluiten aan de herfstvacantie. Er wordt daarom voorgesteld de volgende conferentie te houden op 4 en 5 november 1963, wederom in „Woudschoten" te Zeist. Hiertegen blijkt geen bezwaar te zijn, zodat aldus wordt besloten.

RONDVRAAG :

De Heer Bosman brengt dank aan de Heer Evertse voor zijn gehouden lezing. Hij vraagt of het niet mogelijk is in een „praatje om de haard" de jonge schoolhoofden een en ander te vertellen. Voorzitter antwoordt hierop, dat dit buiten de competentie van het bestuur ligt.

Niets meer aan de orde zijnde sluit de Heer Pille deze geanimeerde Jaarvergadering 1962.

Rest mij nog te vermelden over deze conferentie, dat er de eerste dag 171 deelnemers waren en de tweede dag 168, hetgeen betekent, dat naast enige genodigden practisch alle leden aanwezig waren.

We gaan nu weer verder met bestuursaangelegenheden en besprekingen.

Vermeld dient te worden dat Uw bestuur een verzoek heeft gericht tot het Ministerie van O., K. en W. om enige vertegenwoordigers van de Vereniging te mogen zenden naar het Logopaedisch Congres te Padua.

Hierop werd gunstig beschikt. Mej. Bosma uit Utrecht en de Heer Hakkenes uit Enschede verklaarden zich bereid, op de door het Ministerie gestelde voorwaarden, naar dit congres te gaan.

Tenslotte vond er op 17 december een bijeenkomst plaats van alle leerkrachten werkzaam bij het Ulo-onderwijs aan slechthorende en spraakgebrekkige kinderen.

De vergadering en demonstraties, of liever: openbare lessen, werden gehouden in de Ulo-afdeling van de L. W. Hildernisseschool. Het was een succesvolle bijeenkomst waarbij het belang van een gezamenlijke oriëntering sterk naar voren kwam. Het bestuur is van mening, dat deze bijeenkomsten regelmatig plaats moeten vinden, terwijl het zich bovendien bewust is, dat dergelijke besprekingen in de toekomst ook gehouden moeten worden voor de kleuterafdelingen.

Ik hoop U met dit verslag voldoende te hebben ingelicht over de werkzaamheden van Uw bestuur in het verenigingsjaar 1962.

Mag ik dan besluiten met enige verzoeken: ten eerste stellen de penningmeester en de secretaris het nog steeds erg op prijs als U ons bericht wanneer U gaat verhuizen en waar dat nieuwe adres zal zijn. Niet met het oog op een te sturen bloemetje, maar in verband met het kloppen van de ledenadministratie. Mocht U, onverhoopt, Uw school verlaten en daardoor het lidmaatschap moeten opzeggen, dan zouden wij ook dat graag van U vernemen. Het is voor U een klèine moeite en ons spaart het vèèl.

Mijn derde en laatste vraag betreft het Tijdschrift. Moeten het nu altijd dezelfden zijn die schrijven en bent U het werkelijk met alles eens? Is Uw antwoord bevestigend, dan bent U gauw tevreden. Is het niet zo, dan zal de redactie het zijn!

A. Brevé.

TERUGBLIK OP DE STUDIE-CONFERENTIE 1963

De conferentie is weer voorbij. De restanten ervan komen in het Tijdschrift. Dat wil zeggen o.a. verslagen van lezingen en vergadering. Het is toch weer gebleken dat aanwezig zijn op de conferentie van groter belang is, dan het enkel lezen van verslagen. Men moet er bij geweest zijn om te kunnen weten hoe de sfeer was. Dat die, zoals altijd, prima was bleek mij uit verschillende reacties welke mij schriftelijk bereikten. In enige brieven over zuiver secretariële onderwerpen, kwam aan het eind een zinnetje over de conferentie: dank voor de prettige dagen. Deze dank was niet bedoeld aan mij persoonlijk, maar eigenlijk aan alle aanwezigen. Door het zich één voelen door de prettige contacten, door de gevoerde gesprekken met aanwezigen die je amper of helemaal nog niet kent. Tijdens de conferentie zei iemand het volgende tegen me: „Ik geloof niet, dat ik die methode (bedoeld was het zang- en muziekonderwijs) zal volgen, maar alleen al het feit, dat ik er met mijn neus werd opgedrukt geeft me weer moed en zin om bepaalde dingen onderhanden te nemen". Dit is ook het grote belang van de conferentie. Niet het er heen gaan met de idee, ik hoop, dat ik er wat van op steek. Want dàn valt het altijd tegen. Eén van de belangrijkste resultaten van de conferenties heb ik altijd gezien in het feit dat ze ons „wakker" houden. Dat we niet met de idee rondlopen van: Ik weet zo langzamerhand wel, wat er te koop is. Ze kunnen mij niets meer leren!

Hierop zou ik slechts één antwoord kunnen geven: „Dat is jammer, want dan bent U niet meer geschikt voor ons onderwijs".

Een man met jarenlange ervaring bij het onderwijs aan gehoorgestoorde kinderen (het dove kind hierbij gerekend), de heer De Kluyver, durfde ronduit te zeggen dat hij het buitengewoon moeilijk vond met onze kinderen te werken. Natuurlijk is het eenvoudiger je ogen te sluiten en zachtjes in jezelf te zeggen: Het valt wel mee. ... Arme kinderen!!...

Nog een woord van hulde aan hen die medewerkten aan het avondprogramma. In mijn jaarverslag over 1962 sprak ik reeds over het personeel van de Prof. H. Burgerschool. Ik moet deze woorden niet alleen herhalen, maar dik onderstrepen. Ook nu weer werd een éénakter opgevoerd van Thornton Wilder. Het vertoonde spel was uitstekend, waar ik nog het woord meesterlijk wil toevoegen voor de wijze waarop Mej. Van Eldik haar rol speelde. Het woord „aangrijpend" lijkt mij zelfs beter op zijn plaats. Ons aller hartelijke dank, Amsterdammers!

Het was een avond die op niveau stond. De voordrachten door

Mevrouw T. Wolzak-Arnaud de Calavon waren een genot om naar te luisteren.

Voelt U ook altijd zo sterk het belang van deze avonden?

En nu: op naar conferentie 1964. Heeft U al ideeën? Of wacht U op ons? Wij hebben U, naar ik meen, nooit teleurgesteld. Wat zou Uw bestuur het op prijs stellen als het voor 1964 eens andersom was! (betreffende ideeën voor de conferentie.)

A. Brevé.

GEMEENTE HAARLEM

Aan de Prof. van Gilseschool (Sophiastraat 2d, telefoon 02500-15897), school voor slechthorende kinderen, hoofd de heer H. G. OORDIJK, wordt gevraagd een

Onderwijzer(es)

Bevoegdheden overeenkomstig het „Besluit buitengewoon lager onderwijs 1949". Voor het uitoefenen van sociaal-pedagogische zorg buiten schooltijd wordt een beloning van f 25,— per maand toegekend.

De bereidheid tot het studeren voor de diploma's logopedie en akoepedie (beloning voor deze akten resp. f 25,— en f 15,— per maand) strekt tot aanbeveling.

Inlichtingen verstrekt het hoofd der school.

Met de hand geschreven sollicitaties binnen 10 dagen aan de burgemeester.

Geen stukken bijvoegen. Geen bezoek dan na oproeping.

Het Verplaatsingskostenbesluit is van toepassing.

Het gemeentebestuur heeft besloten een deel van de nieuwbouw bij voorrang te bestemmen voor huisvesting van het onderwijzend personeel.

NOTULEN VAN DE ALGEMENE VERGADERING GEHOUDEN OP DINSDAG 5 NOVEMBER 1963 TIJDENS DE STUDIE-CONFERENTIE IN „WOUDSCHOTEN" TE ZEIST

Om tien uur opent de Heer Pille de vergadering met een woord van welkom tot de talrijke aanwezigen, in het bijzonder tot de Heer Fijnhoudt welke de R.K. Bond voor B.O. vertegenwoordigt.

INGEKOMEN STUKKEN EN MEDEDELINGEN.

Hr. Brevé deelt mee, dat op het Ministerie van O., K. en W. was verwacht, dat het K.B. betreffende leerlingen op Ulo-afdelingen van onze scholen in 1963 in gunstige zin zou zijn gewijzigd, waardoor leerlingen ouder dan zeventien jaar officiëel ingeschreven konden blijven. Helaas is dit door verschillende ongunstige omstandigheden niet mogelijk gebleken. Alle hoop is nu gevestigd op 1964.

Betreffende de subsidie door het Ministerie voor onze conferenties zal een bespreking plaats vinden met de Heer Bauer om tot een hoger bedrag te komen.

Eind november 1962 vond een bespreking plaats op het Ministerie van Maatschappelijk Werk. Reeds eerder was contact opgenomen met dit Ministerie om tot een of andere vorm van voorzorg, zorg en nazorg te kunnen komen. Het resultaat van deze bespreking is uiteindelijk, dat de besturen van de scholen een aanvraag moeten richten tot het Ministerie. Een en ander zal door onze vereniging aan alle schoolbesturen bekend worden gemaakt, waarbij het van belang is, dat alle aanvragen in grote lijnen gelijkluidend zijn. Om de hoofden van scholen op de hoogte te houden, zal tevens aan hen een afschrift van het schrijven aan de Besturen worden verzonden.

JAARVERSLAG SECRETARIS:

Gepubliceerd in dit Tijdschrift. Dit verslag wordt zonder op- of aanmerkingen goedgekeurd.

JAARVERSLAG PENNINGMEESTER:

Voor financiëel overzicht: zie dit Tijdschrift. Mejuffrouw Vermeulen verzoekt om de contributie overal per school te willen innen. Dit gebeurt reeds wèl op de oude scholen en dit systeem werkt prettiger. De Heer Gren-

del merkt op dat het wel voordeliger is de contributie tijdig te innen met het oog op de rente.

De Heer Kuypers brengt verslag uit namens de kascontrôle-commissie. Alles is in orde bevonden en voorgesteld wordt Mej. Vermeulen voor het boekjaar 1962 decharge te verlenen. De vergadering neemt dit voorstel over.

De nieuwe kascommissie wordt benoemd. De school uit Breda wordt verzocht de contrôle over 1963 op zich te willen nemen. Aangewezen worden: Mej. Broere en de Heren Overweel en Begtold.

BENOEMING BESTUURSLEDEN.

Volgens Huishoudelijk Reglement zijn aan de beurt van aftreden Zr. Marie, Mejuffrouw Vermeulen en de Heren Pille en Verschoor. Zr. Marie stelt zich niet herkiesbaar. De overigen wel.

De volgende vacatures zijn dus in het bestuur ontstaan: één door het aftreden van Zr. Marie en één door het overlijden van de Heer P. C. de Kluyver.

In de vacature Zr. Marie is door de Nijmeegse school candidaat gesteld de Heer F. Decates. Voor de andere vacature is door het bestuur candidaat gesteld de Heer H. Koops. Beiden worden door de Algemene Vergadering bij acclamatie gekozen. Hierna worden, eveneens bij acclamatie, herkozen: Mej. Vermeulen en de Heren Pille en Verschoor.

Het spijt Voorzitter, dat Zr. Marie heeft moeten besluiten het Bestuur te verlaten. „Sedert de oprichting van onze „Werkgemeenschap" in het Meenthuis heeft U nooit onze vergaderingen verzuimd. U was altijd actief. Wij hebben U steeds zeer gewaardeerd om de open wijze waarop we de diverse problemen met U konden bespreken. Dit was geheel in overeenstemming met het bijzondere karakter van onze Vereniging. Het is mij daarom een groot genoegen, U namens de Vereniging een cadeau te mogen overhandigen. Dit cadeau moet U zien als symbool."

De vergadering toont het eens te zijn met de woorden van de Heer Pille, door Zr. Marie staande een ovationeel applaus te geven.

BENOEMING REDACTIELEDEN.

Door het overlijden van de Hr. De Kluyver ontstond een vacature in de redactie. Bovendien ontstond een tweede vacature door vertrek van Br. Marcus naar een andere tak van onderwijs. De Prof. H. Burgerschool heeft de Heer H. Klaasen candidaat gesteld voor één der vaca-

tures. Deze wordt in de redactie benoemd. Voor de tweede vacature stelt zich, staande de vergadering, de Heer C. Maarsen candidaat, zodat de Redactie weer voltallig is.

Voorzitter brengt het belang van het Tijdschrift naar voren. Vanzelfsprekend is het niet de bedoeling, dat de Redactie het Tijdschrift vult. Veel meer zal er gepubliceerd moeten worden over onze tak van onderwijs. Hij spreekt de wens uit, dat de Redactie een plan op kan maken om tot een serie artikelen te kunnen komen, waarbij verschillende mensen gestimuleerd moeten worden om over een bepaald aspect iets te schrijven.

De *Heer Schütten:* Voelt zich als een bedelaar om copie. Tóch heeft onze afdeling het er dit jaar goed afgebracht. Echter één ding: Laten we reageren op artikelen, niet door praten, maar door schrijven. We zijn dit aan onze stand verplicht.

Verder deelt Hr. Schütten mede, dat er een Tijdschrift zal verschijnen, geheel gewijd aan het doofstommenonderwijs, in verband met het jubileum van de Vereniging.

De Algemene Vergadering 1962 heeft heel wat copie opgeleverd. Hr. S. hoopt, dat het deze keer weer zo zal zijn.

Geef echter zoveel mogelijk aan de redactie door, bv. het schoolnieuws. Veel te weinig wordt bekend gemaakt.

In verband met de vernieuwde samenstelling van de redactie wil Hr. S. de rayonverdeling opnieuw bezien. De Redactie wordt verzocht na deze vergadering bijeen te komen.

VASTSTELLING VOLGENDE CONFERENTIE.

De volgende data blijken in aanmerking te komen: 29 en 30 oktober 1964 of 5 en 6 november 1964.

Beide mogelijkheden blijken voor- en nadelen te hebben. Besloten wordt, dat het bestuur zich nader zal beraden.

(Nadere opmerking over dit punt: Voorzitter en secretaris hebben verdere informaties gedaan. De meesten prefereerden 29 en 30 oktober, terwijl dit later ook voor het conferentie-oord „Woudschoten" het gunstigst bleek. Besloten is daarom de datum vast te leggen op donderdag en vrijdag 29 en 30 oktober 1964.)

RONDVRAAG:

Hr. Pille meent als eerste van de rondvraag gebruik te moeten maken. Niet voor het stellen van een vraag maar om een voorstel te doen.

Namelijk: Toen de Heer P. J. Evertse op 3 september officiëel afscheid nam als directeur van de L. W. Hildernisseschool heeft Voorzitter namens onze Vereniging gesproken. Aangezien de Heer Evertse tot de voorstrijders gerekend mag worden van onze Vereniging heeft het Dagelijks Bestuur gemeend de Heer Evertse, onder voorbehoud van goedkeuring door de Algemene Vergadering, het Erelidmaatschap aan te moeten bieden. Het hierop volgend applaus doet blijken, dat de leden het met dit voorstel eens zijn. Een staande ovatie en een luid gezongen „Lang zal hij leven" volgt op de voorlezing van de oorkonde welke de Heer Evertse wordt aangeboden.

In een dankwoord zegt Heer Evertse de volgende woorden o.a.: „Ik moet beginnen met dank te brengen aan mijn Ouders, die mij gedwongen hebben in het onderwijs te gaan". Dergelijke Ouders zijn een voorbeeld voor de Ouders van tegenwoordig. Ik heb echter niet alles alleen bereikt. Mede dankzij mijn collega's. Spr. ziet daarom het Ridderschap van Zr. Marie en hemzelf niet in de eerste plaats als een persoonlijke prestatie maar eerder als een erkenning van alles wat in de afgelopen jaren is bereikt voor het gehoorgestoorde en spraakgebrekkige kind. „Vele moeilijkheden heeft ons onderwijs gehad. We zijn er nog lang niet. Onze jongere collega's hebben het moeilijk. Het onderwijs aan onze kinderen is nu eenmaal zeer moeilijk. Het stelt ons steeds weer voor problemen. We moeten die oplossen. Niet met praten, maar met doen. Pak het aan, geeft de moed niet op. Oudere collega's: publiceer!! Het zal in het belang zijn van ons onderwijs." Tenslotte dankt de Heer Evertse voor de onderscheiding in de vorm van het Ere-lidmaatschap. Hij spreekt de wens uit, nog vele jaren op onze zo gewaardeerde en leerzame conferenties te mogen komen.

Niets meer voor de rondvraag zijnde, sluit Voorzitter de geanimeerde Algemene Vergadering.

ZANG EN MUZIEK VOOR SLECHTHORENDE KINDEREN

(Lezing gehouden op de conferentie op Woudschoten door F. M. Decates te Nijmegen.)

Wanneer men een methode voor zang en muziek voor slechthorende kinderen zou willen schrijven, dan komt men in aanraking met verschillende wetenschappen, die een woordje gaan meespreken. Kan men bij normaal horende kinderen volstaan met het ontwerpen van een leergang gericht op b.v. bruikbaarheid van het onderricht voor ontspanning wanneer de kinderen de school hebben verlaten; bij het muziekonderwijs aan slechthorende kinderen zal men zich eerst dienen uit te spreken over de mogelijkheden, die deze kinderen nog hebben, de conclusies die men daaruit zal moeten trekken, de vorm waarin een muziekles kan worden gegeven etc. De ervaring leert welk doel gesteld mag worden. Het is mijn ervaring, dat slechthorende kinderen of volwassenen niet voorkomen in zangkoren, kerkkoren, harmonie- of symphonieorkesten. Ik heb slechts éénmaal een lichtslechthorende muzikale leerling meegemaakt. Ik meen, dat we te hoog grijpen, wanneer we ons tot doel stellen: de slechthorende leerlingen te brengen tot „zingen van het blad" of „bespelen van een instrument" in de zin en betekenis zoals een muziekschool dat doet.

Laat ik nu eerst eens uitdrukkelijk vaststellen, dat ik de volgende beschouwing baseer op muziekonderwijs aan middelmatig tot zwaar slechthorende kinderen.

Iedereen zal begrijpen, dat ik niet spreek over lichtslechthorende leerlingen. Deze passen naarmate het gehoorverlies geringer is, beter in een methode voor normaal horende kinderen. Om enige methoden te noemen: Gehrels, Ward, Hurkens, Heerkens.

Door mijn werk op het instituut voor doven te Rotterdam, kreeg ik te maken met de destijds door Mhr. van Uden ontworpen muziekmethode voor dove kinderen. Natuurlijk werd in andere scholen voor doven kennisgenomen van dit werk. Men ging, zo men niet reeds een oordeel had, experimenteren om de gedachten van Mhr. van Uden te toetsen aan de praktijk. Ik kreeg van de Heer de Vos de opdracht het werk van Mhr. van Uden te lezen en ook te experimenteren. Hij benadrukte destijds sterk het belang van een juiste dynamiek. Op deze school was een kleuteronderwijzeres werkzaam, die zeer veel ritmespelletjes met de kleuters speelde en het daar knap ver mee had gebracht. Geen wonder

dus, dat ik met haar een demonstratie bijwoonde van de muziekschool uit Dordrecht, die in het Beursgebouw te Rotterdam op uitnodiging van de Muziekschool te Rotterdam, plaats vond. Ritmiek was een object van studie en er zou een nieuwe methode voor het zangonderricht en dus mogelijk voor ons iets nieuws worden getoond. Daar hebben we gesproken met de ontwerper Carl Orff. De ontwerper van het Orff-schulewerk.

Carl Orff was geërgerd over de wijze waarop de muziekschool-directie zijn werk had opgevat. Hij schoot goed uit zijn slof en gaf juist daardoor het best aan wat zijn bedoelingen waren. Toch heeft het nog vele jaren geduurd, voordat ik zijn werk centraal ging stellen voor het muziekonderwijs op school. Wanneer muziekles er alleen maar is, omdat de kinderen het zo prettig vinden, dan is de les wel nuttig, zó veel plezier is ons slechthorende volkje niet beschoren, maar dan is dat nog geen reden om zo'n zwaar accent op goed muziekonderwijs te leggen. Kan de muziekles in dienst worden gesteld van het verbeteren van taalverstaan, het verbeteren van de gevoelsbeleving bij taaloverdracht, het verbeteren van de spraak van het slechthorende kind, dan staat de muziekles in een geheel ander licht en wordt het een zeer belangrijk vak.

Ik ga nu eens met U na of er overeenkomst is tussen spraak en muziek, of er verschil is en welk verschil.

Er zijn in de gesproken taal enige accenten aan te wijzen (Prof. v. d. Berg: elementen) die bij de gesproken taal wel hun betekenis hebben, maar in het geheel van wat men zeggen wil, minder zijn dan het gesproken woord zelf. Dit zijn de musische aspecten van de taal. Bij de muziek spelen deze accenten een geheel andere rol en zijn daar zo voornaam geworden, dat zij het gehele muziekstuk uitmaken. Men kan natuurlijk deze accenten benoemen met de gebruikelijke namen uit de nederlandse spraakkunst, maar vandaag gebruik ik de termen uit de muziek. Ik vind dan bij Corrie den Hollander in haar hoek „Ritmiek voor kleuters" de elementen; ritme, dynamiek, agogiek, melodie, klankkleur en harmonie. Ik heb de volgorde enigszins veranderd. Parallel gemaakt met de graad van hoorverlies.

Het is geen strijdvraag of ritme, dynamiek, agogiek (de macro elementen) voorkomen in gesproken taal en muziek. Dat is dus waarin gesproken taal en muziek reeds met elkaar overeenkomen.

Het verschil is echter, dat men ritme, dynamiek en agogiek van gesproken taal maar moet afwachten, deze accenten zijn bij een liedje of muziekstukje na de eerste keer horen, bekend.

Een ander verschil is, grote onregelmatigheid van deze accenten

in gesproken taal. Omschrijfbare regelmaat van de accenten in de muziek. Bij de gesproken taal ritme, dynamiek en agogiek afhankelijk van de stemming van de persoon, de situatie van het moment. Bij muziek deze elementen afhankelijk van de gevoelsuitdrukking behorend bij het liedje. Mhr. van Uden geeft een verband aan tussen melodie en ritme o.a.

a. Een melodie accentueert het ritme of maakt het ritme duidelijker.
b. Een ander ritme heeft noodzakelijk een andere melodie.
c. Een melodie is een geheel en ritme is nog te verdelen.

Ik voeg er nog eens aan toe: Overdrijft men de toonsterkte van het ritme, dan onderdrukt men de melodie. Brengt men het ritme terug tot de normale toonsterkte, dan bevoordeelt men de melodie. Hoewel het verschil van de accenten: ritme, dynamiek, agogiek, groot is, is er ook een bepaald verband, zoals u hebt gehoord. Naar mijn mening is muziekonderwijs, waarbij de accenten worden benadrukt of waarbij een bepaald accent geheel wordt uitgelicht, ondersteunend en corrigerend voor het beter spreken en spraakverstaan. Daarvoor liggen de macro-elementen te eenvoudig en zijn het in mijn ogen gemakkelijke elementen.

Ander staat het met de zinsmelodie. De zinsmelodie is geheel anders dan de melodie van de spraak. Bij spreken is de melodie de laagste serie tonen (grondtoon). Bij muziek is de melodie vaak de hoogste serie tonen.

Het is een groot verschil of men zegt: Door het zingen van een wijsje, kan het gevoel voor toonhoogte (ook in het spreken) worden beïnvloed, dan dat men zegt: Schrijf de zinsmelodie op en laat de kinderen de zinsmelodie naspreken. Er is een te groot verschil tussen een melodie zoals die in het zangonderwijs gebruikt wordt en de melodie zoals in gebruik bij de taal, die wij spreken. Bij zang is het geringste onzuiver treffen, storend. Glijtonen zijn daar taboe. Wanneer we in de muziek z.g. glisando's maken, treffen we toon. Probeer het maar. Bij spreken is juist dit toontreffend spreken storend. De zinsmelodie glijdt van de ene toonhoogte naar de andere. Leest U maar eens het werk van Prof. Trojan, Groosz e.a. In normale spraak is het toonhoogte verschil niet groter dan een terts. Het toonhoogte verschil: de quint of het octaaf komen veel minder voor in gesproken taal. Waar dit wel gebeurt, maken we gebruik van de tonaliteit. Zelfs op de plaatsen waar we van tonaliteit gebruikmaken, gebruiken we glijtonen. De zinsmelodie gaat wel omhoog soms een quint, maar neemt dan het toonhoogte verschil met zich mee omhoog. Het totale verschil is hierdoor nog weer niet meer

dan een terts en vaak, zeer vaak veel minder. Naar mijn mening meer minder dan meer.

Dit zou wel eens de reden kunnen zijn waarom zwaarslechthorende kinderen de neiging hebben tot monotoon spreken. Die secunde komt n.l. niet los van het gebied van de critische bandbreedte. Neen, men kan de zinsmelodie niet vatten in het notenschrift. Wil men de zinsmelodie opnemen in het muziekonderwijs, *dan moet men het spreken zelf opnemen.* Wanneer van Uden schrijft: „en dan spreekt de leerkracht op zeer zangerige toon... dan zeg ik, dat is zingen, en geen spreken. Over de harmonie in de muziek valt niet meer te zeggen (voor onze praktijk) dan dat het combineren is, van verschillende muziekinstrumenten. De klanken van deze instrumenten klinken tegelijk. Tolk zei eens: (het is een uit het verband genomen zin) „Bij spreken zijn als het ware alle orkestklanken gedurende zeer korte tijd in een bepaalde volgorde vlak na elkaar aan het woord." Mogen we dit de harmonie van de gesproken taal noemen? Nu komen we aan het onderdeel waarin gesproken taal en muziek geheel aan elkaar gelijk zijn. De klankkleur.

Waarom is dit geheel aan elkaar gelijk? Er wordt aan het oor precies dezelfde aktiviteit gevraagd bij het een zowel als bij het ander. Bij de spraak is de klankkleur schijnbaar moeilijker omdat de klanken elkaar zo snel opvolgen, bij de muziek is dat schijnbaar gemakkelijker omdat de klanken langer duren. Wanneer bij muziek zeer veel instrumenten tegelijk klinken is de klankkleur herkenning moeilijker. Wanneer veel mensen tegelijk spreken in het spraakverstaan ook veel moeilijker. Ik ga dan ook uit van een eenvoudige klankharmonie. De werkzaamheid van het oor blijft hetzelfde of er nu een klank herkend moet worden van een klinker of een instrument.

Bij de klankkleur herkenning van gesproken taal is de klankkleur alleenstaand of in combinatie met andere klanken drager van het taalsymbool.

Hier kom ik aan het fundament van mijn gedachten over muziek. Muziekonderwijs aan slechthorende kinderen is pas goed, wanneer dit wordt gedaan met verschillende klanken (dus instrumenten), ook de achtergrond-geluiden horen naast de geluiden waaraan men verschillende zaken kan herkennen, thuis in het muziekonderwijs. Het doel van een goede methode van muziekonderwijs aan slechthorende kinderen moet zijn gericht op beter spreken en taalverstaan. De weg die we volgen is: spreken, zingen, recitatief zingen, musiceren, dansen, maar steeds met het oogmerk de accenten te benadrukken.

We trachten de muziekles aan te passen en in te bouwen in het geheel van de ontwikkeling van het kind, daar waar de muziek op spraak en taal corrigerend kan werken, buiten we de muziek daarvoor uit. Ik hoop U nu aan te kunnen tonen, dat de klankkleur binnen het bereik van onze kinderen ligt en hoe belangrijk ondanks alle theorieën de klankkleur-herkenning nog steeds is.

De laatste jaren wordt er nogal gevochten over de belangrijkheid van het frequentiespectrum. Ik moet hier dus mijn standpunt bepalen. Ik neem aan, dat het frequentiespectrum belangrijker is, dan men dacht.

Stumpf zei reeds in 1929: „Waarom maakt men bij de hooropvoeding niet meer gebruik van het feit, dat het spectrum van een klank van een muziekinstrument zo sterk overeenkomt met het klankspectrum van een klinker." Het is niet alleen de inzet, het is niet alleen het moment van de start van de vluchtlijnen, het is niet alleen de sterkte van de formanten. Het is alles te samen, maar het belangrijkste blijft naar mijn gevoel het spectrum. Het restant, dat overblijft na de inzet. Wanneer ik de start van de vluchtlijnen, en de inzetten achteraan zet, wanneer ik een band omkeer en dan afspeel, blijft het geluid van een woord herkenbaar en woorden als rol, riel, reel, raal, worden laar, lier, leer, lor.

Tornusz en Kulemeyer schrijven: „Hörübungen mit musikalischen Tönen zur Verbesserung des Gehöres sind erwiesenermaszen zwecklos".

Ik kan het daarmee eens zijn, voor zover die tonen voor de betrokkenen niet hoorbaar zijn m.a.w. buiten hun hoorrest vallen. Binnen hun hoorrest ligt dat persé anders. Ik heb de ervaring dat slechthorende kinderen groeien in de herkenning van de accenten ook de klankkleur.

Het viel mij zelfs op, dat dit zo goed gaat op den duur, dat ik begon te geloven, dat onze kinderen dit beter doen, dan hun goedhorende leeftijdsgenoten. Ik ben dus de lagere school ingetrokken met een bandopname. Het bleek al spoedig, dat de gave geluiden van hobo, fluit, viool, trompet, trombone, cello te gunstig waren voor een test op klankkleur herkenning. Zelfs onze slechthorende kinderen, boekten daar goede resultaten. Het naar de audiogrammen van onze kinderen vervormde geluid werd toen aangeboden aan normaalhorende kinderen. Steeds was het spectrum niet totaal weg. Van de formanten stond nog altijd wel iets.

81 % van de geluiden werd door de goedhorende jeugd herkend. Onze kinderen kwamen op 36 %. Wanneer er alleen naar zou zijn geraden, zou de score op 16 % moeten liggen. We zien dus, dat de goedhorende jeugd toch nog altijd meer presteert, dan onze kinderen. En er

hier dus ook geen sprake is van een eigenschap, die onze kinderen wel en de goedhorende jeugd niet zo goed zouden hebben. Er waren drie goedhorenden die maar vier fouten maakten in 30 aanbiedingen. Moeilijker wordt het wanneer verschillende instrumenten tegelijk klinken. Dan zijn de goedhorende kinderen onze slechthorenden ver voor. Hier nadert de score van de slechthorende zeer tot een score van puur „raden".

Conclusie: Klankkleurherkenning hoort in de muziekles. Het kan gebeuren: opzettelijk en onopzettelijk (spel). Laat niet teveel instrumenten spelen. De combinatie moet doorzichtig („doorhorig") zijn.

De proeven, die in de lagere school werden genomen, bevestigen wat reeds te lezen viel uit de plaatjes behorende bij het artikel van Dr. Wansdronk voorkomend in de publicatie „spraak". Dat van het spectrum niet zo voornaam is, hoe groot de toonsterkte van de formant is, maar wel, dát de formant er is. Om U een indruk te geven welk geluid ik de normaal horende kinderen in de reeds besproken proef heb aangeboden en om U tevens een beeld te geven van wat er te verwachten valt, om Uw fantasie te leiden, vertoon ik U een film. De film spreekt voor zich. Hoe vat ik muziekles dus op. De muziekles is dé hoortrainingsles. Het gebied van gesproken taal met de accenten, hoort thuis in de muziekles. Er wordt echter geen poging gedaan de accenten van de spraak te vangen binnen het notenschrift. De muziek met de accenten leunt tegen dit gebied van de gesproken taal aan.

De muziek maakt ook gebruik van achtergrond geluiden. De muziekles is zo veelzijdig mogelijk. Het bleek, dat het Orff-schulwerk hier prachtig in past. Ergens schrijft Drs. v. d. Horst. „Meestal horen wij niet puur de geluiden, het gehoorde is doorgaans ingebed in onze hele beleving, in ons momentale „zijn". Horen is niet louter receptie, maar meestal ook tegelijkertijd selektie, constructie, interpretatie, projectie, ook het „ik", onze ervaringen, onze stemmingen, spelen een rol".

Dit geldt voor alles wat we horen, ook voor de muziek. Het patisch gevoel van onze kinderen wordt door de muziek gevoed. Voor degene die nooit eerder ritme waarnam, is ritme verfijnend voor het gevoel. Voor degene, die nooit eerder melodie goed waarnam werkt melodie verfijnend voor het patisch gevoel. Ik geloof, dat dit een overdrachtelijk is voor het gevoelherkennen bij taaloverdracht. We leren de kinderen door tekst, een wijsje, een bepaald gevoel overnemen. We kunnen dit verdiepen door het toevoegen van achtergrnndgeluid. We wekken stemming met zang en muziekinstrumenten. Wanneer de kinderen in de les de sfeer goed hebben aangevoeld, hebben we hun patisch gevoel verdiept. Ook de

tonale kwaliteit of intervalkwaliteit zal bewust gemaakt worden door declamatie, roepen, recitatief zingen etc. De tonale kwaliteit is een zodanige kwaliteit van een toon, waardoor die toon in het geheel van de melodie een ander karakter krijgt. De hoogste graad van ontwikkeling van het patisch gevoel hebben de kinderen bereikt wanneer zij de gesproken taal en daarbij behorende gevoelssfeer goed interpreteren. U ziet de zeer belangrijke plaats, die gesproken taal blijft innemen.

Het spreekt vanzelf, dat op het punt de macro-elementen ritme, dynamiek, agogiek, de meeste resultaten worden bereikt.

De slechthorende kinderen brengen hun waardering voor een muziekstuk (of het nu jazz is of klassiek) altijd terug tot:

1. kon ik het goed horen.
2. was het ritme duidelijk
3. was het stuk voor mij doorhoorbaar, waren er niet veel instrumenten gecombineerd.

Worden deze vragen met ja beantwoord, dan is het muziekstuk naar hun gevoel „mooi" geweest.

Welke apparatuur is nu de beste voor een goede zangles? Ik laat U een opname horen van klasse-apparatuur met één microfoon op de lessenaar van de leerkracht, terwijl de kinderen met stoellussen over de ringleiding luisteren. Alleen de microfoon bij de juffrouw is in gebruik. Wanneer we dit horen, constateren we, dat de kinderen, die het dichtst bij de microfoon zitten, het best hoorbaar zijn en de andere kinderen als het ware in de vorm van klaslawaai meedoen. De opname werd gemaakt met een kunstoor in een akoustisch bewerkt lokaal. Toch ontkomt men niet aan de indruk, dat er tijdverschil is tussen de kinderen, die vooraan zingen en achteraan zingen. Het verschijnsel lijkt op galm, maar is het niet.

Luistert U eens naar het verschil met een opname gemaakt in dezelfde klas met het zelfde aantal kinderen terwijl een individueel hoortoestel wordt gebruikt, U hoort het. Of men gebruikt doorlopend alleen het individuële hoortoestel bij de zangles (dat is gemakkelijker) óf men moet doorlopend schakelen van luisterspoel naar microfoon. Wat is het geval?

Wanneer we de zingende kinderen de ruis noemen en de stem of het instrument van één kind het signaal, dan moet de ruis-signaal verhouding op zijn minst 10 db. zijn, wil het kind de eigen stem bij een zangles goed kunnen controleren en stem of instrumentklank kunnen inbouwen in het geheel. Wanneer de signaal-ruis verhouding meer dan

30 db. wordt is er van inbouwen in het geheel ook geen sprake meer.

Dit zijn ervaringsgetallen, geen gemeten getallen. Met welke verschijnselen krijgen we nu direct te maken wanneer we muziek of klassikaal spreekles geven aan slechthorende kinderen? Dr. v. d. Meer schrijft: „De overgebleven hoorfuncties, het ontwikkelingsniveau, het intellekt, het milieu".

Het eerste ga ik nu verder met U uitwerken: de overgebleven hoorfuncties. We krijgen te maken met een verlies toonsterkte. Dit is op te vangen met apparatuur. We kunnen te maken krijgen met een verlies voor hoge tonen, een verlies voor lage tonen of een verlies voor juist de middenfrequenties. Dit verlies is niet met apparatuur op te vangen. Ik geloof ook niet in het verbeteren van het gehoor door goed muziekonderwijs. Een dergelijke verbetering zowel in sterkte als ook in frequenties zou meetbaar zijn.

Ik blijf spreken van het bruikbaar maken van de gehoorrest door muziek en taalonderricht. Dit is met eenvoudige metingen, zoals met een audiometer niet meetbaar.

Recruitmentstoornissen. We hebben deze kinderen het best herkend bij een proef, die werd genomen om iets te weten te komen over het zuiver stemmen. De toonhoogte van een bepaald instrument (instrument bespannen met twee snaren waarvan een snaar met een vaste toonhoogte en een snaar met een veranderbare toonhoogte) kon door de kinderen maar met moeite worden gevonden. Kwam de toon echter in de buurt van de gevraagde toonhoogte, zodat er zwevingen konden worden gehoord, dan konden de kinderen met recruitment of regressie (men zegt tegenwoordig ook al dat dit niet bestaat) feilloos zuiver afstemmen. Maar de juiste toonhoogte vinden was voor alle kinderen even moeilijk. Een en ander was oorzaak te concluderen: snaarinstrumenten zijn voor onze kinderen te moeilijk. Stoornissen in de critische bandbreedte. Zoals U weet is voor normaal horenden een toon die tegelijk met een andere toon klinkt niet eerder verschillend herkenbaar, dan wanneer deze toon meer of minder is in frequentie dan tien procent van de frequentie waarvan men uitgaat (eerste toon). Dit is vaak de secunde op de toon. Wie zegt, hoe dit verschijnsel ligt bij slechthorende kinderen? Zeker toch niet beter? Het is voor mij een reden om geen tweede stem met de kinderen te zingen. Stoornissen in de lijnen van gelijke luidheid. Is het U bekend, dat normaal horenden het volgende verschijnsel waarnemen? Dat, wanneer de geluidsterkte toeneemt, men het gevoel heeft, dat de toon hoger wordt (boven 1000 Hz).

Hoe ligt dit bij onze kinderen? Is dit de reden waarom onze kinderen altijd de neiging hebben „er tegenaan te zingen" of een terts lager in te zetten dan de gevraagde toon? Ik heb het gevoel, dat onze kinderen zich zelf een beperkter toonomvang aanmeten. Ik neem waar, dat de kinderen veel sterker volharden in een bepaald wijsje (dat wel zit) bij het aanleren van een nieuwe melodie, dan normaal horende kinderen.

Gebreken in het vlak van onzuiver aanvoelen van de ritmiek, dynamiek, agogiek, melodie, klankkleur, harmonie etc. en het uitspreken van tekst. En nu ga ik bewust voorbij aan het feit, dat er nog wel meer redenen zijn, waarom een kind niet goed spreekt, dan alleen omdat zijn gehoor beschadigd is, maar daarover hoef ik in dit gezelschap niet uit te weiden. Een ander verschijnsel is, dat (waarschijnlijk ook onder invloed van de critische bandbreedte) een instrument meer steun geeft bij de zang wanneer het 1 of 2 octaven lager meespeelt met de zangmelodie.

Het verlies voor toonsterkte kunnen we in de muziekles natuurlijk opvangen met versterkers. Het verlies voor frequenties natuurlijk niet. En daarom zullen de kinderen in hun afglijdingsgebied veel oefening nodig hebben. Regressiedoven hebben een voordeel n.l. zij zullen een melodie duidelijker horen (hoge tonen verlies), want zij worden minder gestoord door de boventonen. Zij hebben een nadeel: de klankkleur herkenning ligt minder binnen hun bereik. Het zijn de kinderen, die bij spelletjes waarbij de kinderen moeten reageren op het wegvallen van geluid of verminderen van de geluidssterkte het eerste reageren. Ik krijg de indruk, dat bij goed muziekonderwijs het onzuiver aanvoelen van de elementen verbetert.

De hoorrest wordt bruikbaarder. Wanneer een kind hoorapparatuur draagt en dan ook nog geluid krijgt toegevoerd van 100 db. sterk, dan kunnen we het wel overvoeren met geluid. Bij kinderen die zich uiten kunnen, krijgt men wel de klacht, dat ze hoofdpijn krijgen. Toch was het frappant, dat in een kleuterklas de kinderen een harde slag op een tambourijn prefereerden boven een zachte. Bij controle bleken de toestellen allen voorzien te zijn van een behoorlijk werkende peakclipping.

Wat valt er te zeggen over de instrumenten, die gebruikt worden? De Orffse instrumenten zijn te verdelen in drie groepen:

Slagwerkinstrumenten (komen tegemoet aan kinderlijke bewegingsdrang)

1. Instrumenten geschikt voor melodie met weinig boventonen
   metallofonen, klokkenspelen, glaswerkspel etc.

2. Instrumenten geschikt voor melodie en begeleiding met veel boventonen en een ruiskarakter: xylofonen.
3. Instrumenten geschikt voor een beweeglijk ritme met zeer veel boventonen: pauken, troms, tambourijnen, gong, bekkens, triangel etc.

Instrumenten voor het nabootsen van achtergrond geluiden.

Blaasinstrumenten:

blokfluit (hiervan kan geen vast spectrum worden gegeven omdat er verschillende typen in de handel zijn).

koekoekfluit, trompet (tongwerk).

Snaarinstrument :

Gamba (dit instrument wordt niet gestreken, maar met een hamertje geslagen). (Leerkracht stemt het instrument.)

Wat valt er te zeggen van de instrumenten in het algemeen: Melodica, Organa 330 Hohner, Pitch Pipes? Zijn zeer wisselvallig (vocht, temperatuur) van stemming, klankkleuren. Vaak is de grondtoon 60 db zwakker dan de eerstvolgende boventoon.

Praktijkervaring:

Verschillende praktijkervaringen waren reeds in mijn betoog verweven. Er werd al genoemd het verband tussen:

Geluidssterkte en peakclipping,

tweede stem zingen en critische bandbreedte,

te klein interval en critische bandbreedte, het nadeel van regressiedoofheid bij stemmen, maar ook het voordeel bij zuiver samenspelen, (het snerpen van de blokfluit hoort men niet bij geoefende S.H. kinderen, vaak nog wel bij beroepsspelers (blokfluit) bij radiouitzendingen),

een volharden in een reeds bekende melodie.

Wij deden de ervaring op, dat meespelen op gelijke stemhoogte minder goed steunde, dan een lager instrument.

Vaak wordt het ritme in het begin visueel gecontroleerd. Na enige tijd doen de kinderen dit over hun gehoor. Hoe beweeglijker het ritme, hoe langer de visuele steun nodig is. Als laatste blijft nog de opmerking, dat de kinderen het muziekmaken met het Orff-schulwerk bijzonder graag doen.

Wij komen nu aan het bespreken van de methode die langzamerhand op school wordt ingevoerd. Het is de methode „Muziek voor Kinderen" van Carel Orff. Het werk werd vertaald door Marcel Andries.

Frits Reusch schrijft in „Grundlagen und Ziele des Orffs schulwerk": „Das Schulwerk bedarf zunächst einiger grundsätzlicher Hinweise. Da

das Schulwerk seiner Entstehung und seiner Gesamtanlage nach ganz aus der Arbeit mit Kindern und Erwachsenen entstanden ist, somit ganz aufs Mittun, auf Improvisation und die Wiedererweckung des natürlichen Klang und Formempfindens hinzielt, zo würde eine „theoretische" Betrachtung, sei sie musikhistorisch, psychologisch oder pädagogisch, am Wesentlichen völlig vorbeigehen."

Het Orff-schulwerk leent er zich toe niet te lang te praten over: „hoe zal de weg zijn, die ik moet gaan om met de kinderen iets te bereiken". Het is een kwestie van „doen". Men kan de Orffse instrumenten inpassen in het systeem Ward, Gehrels, en Heerkens en Hurkens.

Er zijn reeds twee delen van de muziekboeken van Orff in het Nederltands vertaald door Marcel Andries. Er zijn vijf delen. Wanneer U enige tijd zuiver volgens de boeken hebt gewerkt, laat U de boeken los en begint U op eigen gelegenheid verder te werken. Op dat moment hebt U het Schulwerk door. Het is niet onderworpen aan welke methode dan ook. Het instrumentarium is zo gekozen, dat het prettig aansluit bij de kinderlijke leefwereld. Zie wat Uw kinderen kunnen doen met muziek en zang en doe dat, is het advies.

Carl Orff verbindt muziek, spraak en beweging in zijn oorspronkelijk gestalte eenheid en biedt aan wat past bij de leeftijd en ontwikkeling van het kind. Het kind leeft in de dingen en de dingen leven in hem. Hij maakt ook gebruik van achtergrond geluiden om de sfeer van het lied zo goed mogelijk te treffen.

Door regels en rijmen, spreuken en speelliedjes voert de weg over spraakvormen naar muziekwaardering en beter spreken.

Niet lang praten, „doen", dat is het advies.

Tot slot het volgende: Het is niet de bedoeling, dat er nu één uur per dag met onze kinderen aan muziek moet worden gedaan. Op onze school geven we ook niet meer dan 1 uur per week muziek. Muziekles op deze manier gegeven, leert de leerkracht veel dieper schouwen in de hoormogelijkheden van de kinderen. Ik heb het gevoel, dat de leerkrachten veel beter inzien wat de gehoorrest van de kinderen nog betekent. In ieder geval is het audiogram minder instructief.

SEXUELE VOORLICHTING VOOR DOVE KINDEREN

Bespreking en commentaar door Dr. F. Grewel.

Enkele jaren geleden sprak ik voor de ouders van de Amsterdamse dovenschool over sexuele voorlichting van dove kinderen. Ik betoogde dat men „gewoon" kan beantwoorden als er gevraagd wordt, en dat men het probleem niet te ingewikkeld moet maken. Mijns inziens is dat vaak het geval bij sexuele voorlichting; allerlei wijdlopige beschouwingen over bevruchting, het mechanisme der geboorte, eventueel aangevuld met lyrische beschouwingen over de liefde schijnen bij het onderwerp „hoe zeg ik het mijn kind" te behoren. Horende kinderen hebben meestal al heel wat „uit de goot" geleerd van vriendjes of vriendinnetjes, in mopjes en toespelingen, als de ouders het zò ver laten komen. Hoe gewoner men over dit alles kan spreken van jongs af, *op het niveau van hun ontwikkeling,* hoe beter. Het is m.i. dwaas een kind van 6 jaar het geboortemechanisme te willen uitleggen; bovendien is het de ouders in het algemeen onmogelijk, want hoe het „precies" gaat weten die ook niet. Maar al weten zij het wèl nauwkeurig, wat is het nut kinderen juist dit fysiologisch gebeuren tot in details te verduidelijken? Als een kind nadat het weet dat een kindje onderuit moeders buik geboren wordt, en niet uit de navel bij voorbeeld, toch aandringt om meer details, *is* er al een probleem; met name, hoe het kindje dat in moeders buik groeide, erin gekomen is, en welke rol de vader erbij speelt.

De vraag naar het eruitkomen is dan dus een schijnvraag, en een dekmantel voor nieuwsgierigheid naar het *hoe* van de coïtus, waarover blijkbaar al noties verworven zijn van elders. Naar mijn ervaring moet men dan niet heel subtiele en ethisch-aesthetische beschouwingen houden, maar op eenvoudige wijze de „waarheid" vertellen. En als er dan nog meer details verwacht worden kan men naar de toekomst verwijzen. Het kind van 9, 10 jaar heeft nog geen noties van lichaamsbouw en -functies en waarom moet men het dan op het gebied der sexuele organen puntjes op de i bijbrengen: iets naders over eitjes uit de eierstok en manlijk zaad, over groei van de baarmoeder, weeën; eventueel over het mechanisme van de coïtus — en welke ouder kan dat, — terwijl dat kind niets weet over bouw en functie van hart, longen, nieren en spieren? — waarnaar het ook niet nieuwsgierig is, en van wier bestaan het vermoedelijk even weinig besef of begrip heeft als van dat van de baarmoeder, schede en testikels.

Voor dove kinderen is het uitleggen van jongs af aan uiteraard nog moeilijker.

Het bleek mij achteraf dat mijn gehoor over het algemeen nogal ontevreden was met mijn bespreking. Sommigen vonden die blijkbaar ouderwets, en ik vermoed dat een aantal der toehoorders zelf een duidelijke uitleg had verwacht — niet van hoe men een doof kind voorlicht, maar van het sexuele „probleem" zelf en van de techniek der voorlichting. De laatste is uiteraard persoonlijk, afhankelijk van de persoonlijkheid van de ouders (zijn die zelf bevangen en onvrij?), het kind (is het open of gesloten, belangstellend of niet) van dat wat het kind van vroeger al bekend is en, vooral niet te vergeten: van de actuele situatie.

D. en H. Ling wijden aan het onderwerp der sexuele opvoeding van dove kinderen door de ouders een artikel in de Teacher of the Deaf (60, 1962, p. 91) Algemene beschouwingen over de sexuele ontwikkeling van kinderen naar het psychoanalytische schema, vormen de hoofdzaak. De schrijvers vinden dat ook een doof kind van jongs af aan moet worden opgevoed tot zelfbeheersing, opdat het die later ook op sexueel gebied zal betrachten. Vroeg leren zichzelf te beheersen is voor het hele verdere leven, in allerlei opzicht nodig.

Wat normale kinderen al doende over geslacht en geslachtsleven leren blijft dove kinderen onthouden. Omgang met dieren en het zien van babies is dan nuttig, menen zij. Het is m.i. een gemeenplaats als zij schrijven dat „teaching of words and question forms can encourage the discussion of sex" (!) Woorden als penis, vulva, sperma, coitus, tepels en navel kunnen net zo goed geleerd worden als neus, ogen en haar. Gelooft U dat? De dove volksmoeder, die die geleerde woorden opdist? De onechtheid is hier in het spel; de schaamte voor de onnette (Nederlandse en) Engelse woorden spreekt ook in dit artikel mee. Tussen 5 en 11 jaar zouden kinderen veel vragen óver het verschil tussen jongens en meisjes, waar babies vandaan komen, hoe ze in moeders buik en hoe zij eruit komen. Naar mijn ervaring vragen kinderen niet zoveel en niet zo diep. En áls ze vragen kan men antwoorden naar waarheid, maar zoals gezegd op *hun* niveau. Een doof kind zal met het formuleren van vragen uiteraard nog meer moeite hebben.

M.i. zien de schrijvers niet in hoe zeer een doof kind met vooral zijn *persoonlijke* ervaring in het leven staat; veel minder geleid door taal, met een veel minder door zijn moedertaal mee gevormd wereldbeeld, en ook vragenhouding, dan een normaal kind dat altijd in zijn taalwereld leeft.

(Het preekje over de noodzakelijkheid van een harmonisch familieleven klinkt mooi, maar dat doet in feite niet ter zake.)

De kinderen moeten volgens de schrijvers leren, trots (?) te zijn op hun sexe, en voorbereid om met blijde verwachting de puberteit en de veranderingen die die meebrengt, tegemoet te zien.

In de puberteit heeft de docent, met zijn biologielessen een nuttige taak; als een gezonde houding tegenover de sexualiteit tevoren in het ouderhuis is bijgebracht zouden normale (jonge?) teenagers boeken over sex, geboorteregeling, e.d. kunnen lezen. Dat is te moeilijk voor dove kinderen, die in dit verband ook nog niets over geslachtsziekten kunnen lezen, waar zij toch ook nog niets over infectieziekten weten!

Daarom moeten de ouders nog meer bij correctie van spreekfouten helpen?! Contact met oudere pubers is nodig. En het voorkomen van te vroeg sexueel contact is ook een taak voor de ouders. Het onaneren van de jongens vooral moet niet zwaar worden opgenomen en er moeten geen schuldgevoelens worden opgewekt. Bij erfelijke doofheid moet ook het aspect der erfelijkheid onder ogen worden gezien.

Ik vraag mij af of dit artikel nu een werkelijke bijdrage is ter lering voor de ouders van dove kinderen in dit toch niet gemakkelijk gebied. Ik vind het half theorie, half onreëel. Het is mij bekend hoe nuttig de vertrouwde klassedocent van oudere dove kinderen kan zijn bij het vinden van een normale houding tegenover het geslachtsleven. Maar dat is een ander onderwerp dan het gerefereerde artikel eigenlijk wil zijn, nl. „hoe zeg ik het mijn dove kind". M.i. zeker niet zoals de schrijvers dat voorstellen.

In de tijd, dat bovenstaand artikel ons bereikte, was de sexuele opvoeding van de dove juist in een personeelsvergadering van „Effatha" ter sprake gekomen.
Daardoor was dit tere punt weer eens bizonder onder de aandacht van de kollega's gekomen en dan vindt men ook vaak de mogelijkheden om op ongezochte wijze met de leerlingen te praten.
We vonden een paar kollega's bereid iets uit hun gesprekservaring te vertellen. Hun bijdrage volgt hier.

IETS OVER SEXUELE VOORLICHTING AAN ONZE OUDERE DOVE LEERLINGEN.

Over de vraag, wie de sexuele opvoeding ter hand moet nemen en wie de sexuele voorlichting moet geven, is veel gediscussiëerd. Wij

moeten vaststellen, dat deze taak aan de ouders behoort.

Uit reacties van ouders evenwel is ons gebleken, dat zij het erg moeilijk vinden hun dove kinderen verantwoord voor te lichten en wel om de volgende redenen:

1. Zij hebben hun kinderen niet regelmatig thuis.
2. Het contact door middel van taal stuit op moeilijkheden.
3. Veel ouders missen de vrijmoedigheid hierover te spreken.

Hoewel de verantwoordelijkheid met betrekking tot de sexuele opvoeding en voorlichting bij de ouders blijft berusten, kan de school in dezen de helpende hand bieden.

Naar aanleiding van een gebeurtenis op een toneelavond voor doven leek het ons nodig aandacht te besteden aan problemen op sexueel gebied, problemen die er inderdaad ook bleken te zijn.

We zullen trachten u enige indrukken te geven van onze gesprekken, reacties op vertoonde tekeningen en dia's.

Het betreft hier een normale eindklas en een Udo-klas (gemengde), leeftijd 16-18 jaar. Wij stellen er prijs op u open de vragen onzer leerlingen voor te leggen.

Hier volgt een greep uit de vele vragen, die schriftelijk werden ingeleverd (De vraagstelling der leerlingen is ongecorrigeerd).

Uit de Udo-klas: (± 16 jaar).

1. Wat is liefde, wat verliefd?
2. Wat is ongesteld?
3. Hoe komt de baby in de moeder?
4. Hoe komt de baby uit de moeder?
5. Wat is bevallen?
6. Waarom heeft de jongen zaad?
7. Wat is „gemeenschappelijk" doen?
8. Hoe moet je vrijen?

Uit de eindklas: (± 18 jaar).

1. Waarom vrijen met de tong?
2. Waarom ongesteld?
3. Vrouw ongesteld, kan kinderloos blijven?
4. Man en vrouw sexuele gemeenschap, volgende avond weer sexuele gemeenschap, tweeling?
5. Waarom voelen de jongens de borst van de meisjes?
6. Wat is een maagd?

Zoals u ziet de meest uiteenlopende vragen. Er waren vragen en deze moesten beantwoord worden.

De beantwoording heeft op verschillende manieren plaatsgevonden. In de eindklas heeft voornamelijk het gesprek op de voorgrond gestaan, waarna een serie dia's zijn vertoond. In de Udo-klas is met behulp van een krijtje en het bord een eenvoudige schets gemaakt om de benamingen duidelijk te maken. Aan de hand van schetsjes zijn ook de andere vragen uiteengezet. Aan het slot zijn de dia's vertoond. Er is de nodige aandacht besteed aan het bijbrengen van de juiste terminologie, aangezien doven de meest uiteenlopende benamingen hanteren, die meestal niet juist zijn.

De reacties van de leerlingen bij het vertonen van de dia's varieerden van: „Het is een wonder; wat is het mooi!" tot „Wat ben ik blij, dat u het ons verteld hebt!"

Een paar bijzondere reacties willen wij u niet onthouden. Op een vraag onzerzijds, waarom een man en een vrouw sexuele gemeenschap hebben, kregen wij de volgende antwoorden:

1. Omdat de man het zo mooi vindt (antwoord van een meisje).
2. Om een baby te krijgen.
3. Omdat een man en een vrouw elkaar liefhebben.

Wat de leerlingen bij de dia's bijzonder aansprak, was de geboorte van het nieuwe leven.

Men zou ons de vraag kunnen stellen, waarom deze voorlichting gelijktijdig aan jongens en meisjes is gegeven. Dit is welbewust gedaan, omdat wij er zeker van waren dat de sfeer goed zou blijven. Dit bleek achteraf inderdaad juist te zijn.

Over het geheel kregen wij de indruk, dat de leerlingen zich volwassener voelden nu er eindelijk met hen over deze zaken ronduit gesproken was.

Immers ook onze doven zullen straks volwaardige, liefhebbende partners moeten zijn, wanneer het huwelijk hen ten deel valt. Dat onze voorlichting, die gegeven is en gegeven zal worden, hiertoe mag bijdragen.

Voorburg.

J. v. d. Meer.
P. Sybesma.

NIEUWS VAN DE SCHOLEN

Leiden: Prot. Chr. sch. voor Slechthorenden.

Op 24 september slaagde mej. J. H. Giesberger voor het diploma logopedie.

Utrecht, „Het Rotsoord".

Geslaagd voor logopedie: B. Kuipers en A. Willemsen.

BOEKBESPREKING

Ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de Vereniging „Effatha" te Voorburg verscheen het boek „De wereld van het dove kind".

In de inleiding zeggen de voor de lezer onbekende samenstellers dat het verschijnen van een gedenkboek in de vorm van een 25 jaar geleden in deze tijd niet meer past. Er is door hen nu een andere keuze gedaan om dit jubileum te gedenken: n.l. door een momentopname te geven van enkele opvattingen en inzichten, die de huidige gang van zaken in het christelijk instituut voor dove kinderen te Voorburg bepalen. Het is hen daarbij geenszins de bedoeling geweest een volledig overzicht te geven en misschien zal dientengevolge bij sommige lezers en lezeressen na het doornemen van dit boek een wat onbevredigend gevoel blijven, omdat ze net niet gevonden hebben, wat zij dachten te vinden. Dit neemt echter niet weg, dat het verschijnen om verschillende redenen belangrijk is. In de eerste plaats is het één van de weinige boeken, die in de Nederlandse taal zijn verschenen, waardoor het een grotere lezerskring kan vinden dan de vele werkjes in een of andere vreemde taal, die op dit gebied uitkomen.

Bij het onderwijs aan dove kinderen hebben zich in de na-oorlogse jaren belangrijke veranderingen voorgedaan. Door hieraan op diverse plaatsen in het boek de nodige aandacht te schenken is het een werkje geworden, dat up to date is. Het belangrijkste is echter, dat door dit boek de lezer een inzicht gegeven wordt in de situatie van het dove kind en met het oog op het einddoel in de opvoeding: het vormen tot een volwassen mens, die verantwoordelijkheid kan en wil dragen in de maatschappij, kunnen er nooit genoeg pogingen aangewend worden om dit inzicht bij derden te moeten ontwikkelen en te doen groeien.

De hometraining, een begrip, dat niet alleen in de wereld van het doven-onderwijs gehanteerd wordt, is één van de facetten, die besproken wordt. Bij dit onderwerp, dat zo nauw samenhangt met de ouders van dove kinderen, komt de vraag naar voren, of dit boek gelezen zal worden door deze ouders. Naar onze mening zal een aantal hoofdstukken zeer zeker gewaardeerd worden (oorzaken van doofheid; de mogelijkheden daaraan iets te verhelpen; de toepassing van hoorapparatuur, e.a.), maar over het algemeen genomen is het gestelde in het boek te beschouwend, waardoor zij, die dagelijks met de opvoeding van hun nog niet schoolgaand doof kind te maken hebben, er te weinig directe aanwijzingen in zullen vinden. Misschien mogen wij hierbij verwijzen naar het reeds eerder verschenen werkje „*Your deaf child*" van Mykleburst en het vrij recent uitgekomen boek „*Our deaf children*" van Freddy Bloom. Deze komen aan het bovengestelde wel tegemoet.

Voor de collega's, die sinds kort hun werk bij het onderwijs aan het dove kind gevonden hebben, bevat „De wereld van het dove kind" een schat van gegevens. Bij een eerste doorname zal er ongetwijfeld over vele zaken heen gelezen worden. Nemen zij echter het boek regelmatig ter hand, dan zullen zij vele uitspraken en beweringen vinden, die stof tot overdenking geven en waaruit hen zal blijken, dat het werk is samengesteld door deskundigen, die de opvoeding en het onderwijs aan doven in de praktijk en in de theorie beheersen.

Ongetwijfeld is het boek zeer aanbevelenswaardig voor diegenen, die zich over het onderwijs aan dove kinderen willen oriënteren. Wij denken hierbij aan toekomstige onderwijzers, aan schoolartsen, aan al diegenen, die bij de overige takken van het buitengewoon lager onderwijs werkzaam zijn en op de één of andere wijze door hun werk in contact komen met meer of minder gehoorgestoorde kinderen.

Het boek, dat is uitgegeven bij van Keulen N.V. Den Haag en verkrijgbaar is bij „Effatha" Voorburg ad *f* 9,50 sluit met een aantal foto's, die een samenhangend beeld geven over het werk op Effatha in 1963.

A. Cok.

Uit „Unesco Features en Jeugdnieuws" (uitgave van het Unesco Centrum Nederland) knipten we het volgende nieuws:

TELEVISIE-UITZENDINGEN VOOR DOOFSTOMME EN GEBREKKIGE KINDEREN.

In Japan worden geregeld speciale televisie-programma's uitgezonden voor doofstomme en gebrekkige kinderen. Deze programma's worden elke zaterdag uitgezonden, waarbij twee doofstomme kinderen met hun moeders voor de camera's komen.
Naar verluidt maken de kinderen goede vorderingen en hebben zij in vrij korte tijd enkele honderden woorden geleerd. Op dezelfde manier is er eenmaal per maand een „TV-cursus voor gebrekkige kinderen", die is bedoeld voor gezinnen met kinderen onder de zes jaar, die door kinderverlamming zijn getroffen.

Dat de televisie in Japan speciale aandacht voor dove kijkertjes heeft, kan de Nederlandse televisie ten voorbeeld strekken. Maar in dit bericht is voor ons nu weer volslagen onbegrijpelijk de zin, dat de kinderen (welke? die twee voor de camera?) in korte tijd enkele honderden woorden (!) leren. Hier zit weer iets scheef; maar wat?

A.. E